

מרים כהן בשוני 4.11.89

- מאיפה באתם?

- כולם בוגרי "מקווה".

- לאן עברתם?

- משם עברנו לזרעוניה, שם היו כבר אנשים מפרדס חנה... היתה פה נחלת ז'בוטינסקי וגן הפרחים של פיק"א, שנעשה לאחר ייבוש הכברה.

- ספרי על קבוצת הכברה.

- היתה זו קבוצת עבודה שפיק"א יישבה בכברה. הם היו שם חקלאים. היו להם עופות ומדגרה ומזה חיו. אבל היתה קדחת גוראה והקבוצה התפזרה.

- למה עברתם מזרעוניה לשוני?

- הפועלים "ברחו" מזרעוניה והתפזרו. אנחנו נשארנו וטידרו לנו מקום בשוני עד שעברנו לבנימינה.

- מי היה בשוני כשבאתם?

- שלוש משפחות: מרדכי כהן, שטילמן ואנחנו. השאר כבר היו בבנימינה. הרחוב הראשי כבר היה בנוי.

- מי עבר לגבעת עדה?

- שטילמן. בשוני היו, בנוסף לאנשי הקבוצה, אנשים מזכרון (הגדעונים), מפתח תקווה, מראשון לציון, ועוד. היה להם מטבח משותף, כשהארוחות שולמו, כנראה, על-ידי הפועלים.

- מאיפה באו המים?

- היה צינור מאום אל עלק. לפעמים באנו לפה מבנימינה כדי לקחת מים.

- מה ידעתם על עבר המקום?
- ידענו שהיה כאן אמפיטיאטרון של בק אחד. פיק"א קנתה הכל.
- איך היו היחסים עם פקידי הבארון?
- גרועים. האגרונום, אביו של רייך, היה המלשין של רפאל כהן מזכרון (פקיד פיק"א).
- הפקידים קבעו לאן ילכו התיישבים. רובם רצו ללכת לבנימינה, אך לחלק לא נתנו.
- נכון. לא היו מספיק מקומות בבנימינה. שמעון מרגלית, לדוגמא. היינו יחד ב"מקווה" ובאנו יחד לזרעוניה ולשוני. אבל מכיוון שלא היה מקום, שילם לפיק"א 300 לירות ונלקח לגבעת עדה. הוא מאד רצה לבנימינה אבל לא קיבלו אותו. לנו היתה פרוטקציה של ויקטור כהן. קראוזה (מנהל "מקווה ישראל") המליץ על אהרון ונתקבלנו לבנימינה.
- מי בנה את הבית בבנימינה?
- פיק"א.
- כמה שטח קיבלתם?
- קיבלנו 100 דונם פלחה. לכל אחד ניתן פרד בשותפות עם השכן. אנחנו היינו שותפים עם שומרוני. גם העגלה היתה בשותפות. כל משק קיבל פרה.
- ממה היו בשנים הראשונות?
- התרנגולות, למשל, חיו מגרעיני הפרדות. לא היו לולים.
- מכרתם תוצרת?
- מכרנו חלב. בתקופה מסוימת שיווקנו חלב למחלבה בירושלים, אבל הם פשטו את הרגל ולא ראינו מהם גרוש. אחר כך היתה מחלבה בבנימינה, מתחת למועצה.

– מהיכן קיבלתם זרעים?

– בפעם הראשונה פיק"א נתנה לנו. זרענו חיטה ושעורה. בשנה הראשונה היה חמסין בדיוק בפריחה והוא השמיד הכל. הורדנו אז רק קש.

– פיק"א נתנה שוב זרעים?

– לא. הצליחו להשיג כספים מבנקים וכך קנינו זרעים.

– פיק"א נתנה הדרכה?

– היינו בוגרי "מקווה" וזכרונם. לא היינו צריכים הדרכה.

– מי נתן אז שרות רפואי בבנימינה?

– היה רוקח בשם סווט. אחר כך בא ד"ר ליטבק. כשרצו רופא נסעו ברכבת לחיפה.

– איפה היתה תחנת הרכבת?

– בדיוק איפה שהיא היום.

– איפה קנו כלים ובגדים?

– קנינו בחיפה. אחרי שגמרנו את הגורן מכרנו את התוצרת, ואם נשארנו כמה גרושים נסענו לחיפה וקנינו פרודוקטים לכל החורף וקצת בגדים.

– מי קנה את תבואת הגורן?

– ערבים בעיקר. אחר כך היה המשביר בבנימינה והם קנו מאתנו ושלחו את התוצרת לחיפה. את המשביר בבנימינה ניהל ברלצקי. הם גרו בבנימינה.

– מי היה ראש הוועד?

– איני זוכרת. נדמה לי שהלל היה הראשון. אני זוכרת את פייקוביץ'. פיק"א כעסה שבחרו בו בגלל סיפור היריות... קיצים היה המזכיר, הדואר והטלפון...

- איך היה המצב הבטחוני?
- עד המאורעות הכל היה שקט וטוב. עד אז אפילו לא היתה דלת בביתי, רק רשת. לא פחדנו. בזמן המאורעות קנדל ירה בערבי, ואז מאיר פולק שאל אם הפרות בסדר, כי ראו את הערבי יוצא מחצרנו. הכל היה בסדר. הוא לא הספיק. כנראה היה מהמודיעין.
- כשעוד הייתם בשוני היו לכם התנגשויות עם רועים?
- כן. לא פעם הרועים רעו בשדותינו והגענו למכות.
- איך היו היחסים עם הבושנקים?
- לא היה לנו אתם כמעט קשר. גם לא עם ערב אל ברה והסביבה.
- איך היה נחל התנינים?
- היו שם המון מים. בחורף הנחל עלה על גדותיו. היו דגיגים והילדים דגו ושחו בנהר.
- נסעתם לים?
- כן. נסענו לים עם עגלות ברזל, שתמיד שקעו בבוץ ובחול. רק בשבתות ובחגים נסענו. בשבועות היתה "פתיחת עונת הים".
- מה היתה דרך הגישה?
- היתה דרך רגילה. לא היה כביש. הלכנו ברגל.
- מה היה היחס עם האנגלים שישבו במחנה קרוב?
- היה בסדר. ההודים צדו את השועלים בסביבה. הם נהגו להשתכר ולבוא למושבה, אבל בסך הכל היה בסדר.
- היו ארועים חברתיים?
- היו שלוש קבוצות: קבוצת משחקי הקלפים, חלק התבודדו בינם לבין עצמם, והשאר היו איכרים "יותר פשוטים", ביניהם אנחנו, זיתוני, בן עזרא, בצלאל ועוד. בפסח עשינו יחד ליל סדר. היו לנו מפגשים שבהם שרנו ורקדנו. יותר מאוחר היה לזהבי פטיפון.

- איך משפחת שצמן התרחצו?

- הם קיבלו מאשתו ירושה...

- ספרי על הקשרים עם הפועלים.

- כשפיק"א יישבה אותנו בבנימינה, נכתב בחוזה שעלינו להעסיק רק פועלים יהודים. במשך הזמן זה השתנה. היו לנו פועלים. במחסן שלנו גרו רחל קובו, אמה ואחיותיה, כשקטפו את היסמין. היה לנו פועל בשם חנן. כשהייתי גחודש השביעי עם עמיצור, אהרון עבד ביישור האדמות בפרדס חנה וביקשתי מתנן שיקח את הגיגית למאפיה. הוא סירב באומרו: "אפילו בבית הורי לא סחבתי גיגית". אמרתי לו שבעצם הוא זה שאוכל את הלחם. מאיר היה אז קטן. הוא כעס והלך. כשהפועלים שמעו זאת הם כעסו עליו ואמרו לו שיתבייש במעשיו. הוא לא שמע להם. בסופו של דבר לקחתי את הפועלת הערבית של אמי ולמחרת בבוקר הבחור עזב. אחרי שנים רבות, מאיר אסף בטומפ את אותו חנן, שאמר לו שאנחנו עדיין חייבים לו חצי לירה. היו לנו הרבה פועלים. הם אכלו אצלנו. כיבסתי להם. היה לנו בית של שני חדרים.

- איך התחילו להעסיק פועלים ערבים?

- זה קרה לאט לאט, עד שבסוף כולם העסיקו ערבים. הפועלים היהודים באמת לא ידעו לעבוד. היה לי פועל שאמר לי, שהפרדות לא רוצות לזוז. ראיתי שהוא שם את הרחמות הפוך על הפרדות, כך שלא יכלו לנסוע. הפכתי אותן ושלחתי אותן לשדות.

- האיש הראשון שפגשתם בשוני היה דובי. מהיכן הגיע?

- הוא רצה להתיישב בבנימינה ובא לפה. אחר כך עבר לזרעוניה ועבד בכל מיני מקומות. הוא רעב ללחם.

- הפועלים היו במסגרות הכנה להתיישבות והכשרה, או שהיו בודדים?
- הם התפזרו ונסעו להתיישבויות.
- את זוכרת גרעין של בית אלפא?
- הם עבדו אצל האיכרים במסגרת הכשרה, לפני שעברו לבית אלפא. הפועלים עבדו בגן הפרחים ואצל האיכרים.
- כולם גרו אצל האיכרים?
- אחר כך היה צריף של פיק"א ושם הפועלים גרו. הם אכלו במסעדה של רוזנברג. אחר כך חיה רפקין פתחה מסעדה במושבה. אצל הולץ זה כבר היה אחרת, יותר נקי.
- מאיפה הביאו מים לבנימינה?
- מהמעיינות. אבל המים לא הספיקו ואז הביאו מעין ספרה. במעיינות היתה משאבה אבל בעין ספרה המים המתוקים פשוט זרמו. אחר כך עשו פה בארות.
- כמה דונמים היו להשקיה?
- לכל אחד היו עשרה דונמים, שבהם שתלנו רק ירקות.
- היה שוק לירקות?
- לא כל כך. בבנימינה היו המון חצילים. פקיד פיק"א אמר לו: "תאכלו חצילים". כשהתחיל היסמין עבדנו מאד קשה בקטיף. את היסמין היה צריך להשקות ולזבל. אהרון סידר מי השקיה מהשרותים.
- כמה דונם היה ליסמין?
- דונם אחד לכל משפחה. כשהבנו שלא נשתלט על זה, הביאו פועלים גרוזינים מפתח תקווה ופועלים מטבריה לקטיף.
- למה הפסיקו עם היסמין?
- זה לא היה רווחי, גם לא בהתחלה. עבדנו שעות בקטיף.

– מה היה בגן הפרחים?

– המון סוגי פרחים לבשמים. את התמציות שלחו לצרפת. היה זה מפעל צרפתי מטעם הבארון. הם לא היו יהודים, מלבד הממונה, חיים אשכנזי, שלמד ב"מקווה" ואחר כך בצרפת.

– מה קרה ליסמין?

– אחרי שנה-שנתיים עקרו הכל.

– ספרי עוד על בנימינה של אז.

– החול הגיע עד הברכיים. לא ניתן היה לנסוע בעגלות והילדים נלקחו על הידיים. בחום החול היה לוחט ואי אפשר היה ללכת יחפים, ומכיוון שלא היו סנדלים הלכו בנעליים.